

PhDr. Jaromír Slušný

# PROCESY

Eliáš • Fučík • Frank • Horáková • Slánský • Barák • Naujocks  
Eckert • SdP • Gajda • Dominik • Kuratorium • Bednář • Havel

xyz

# Procesy

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na  
[www.xyz.cz](http://www.xyz.cz)  
[www.albatrosmedia.cz](http://www.albatrosmedia.cz)



**Jaromír Slušný**  
**Procesy – e-kniha**  
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.  
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována  
bez písemného souhlasu majitelů práv.

**ALBATROS**  **MEDIA**

PhDr. Jaromír Slušný

# PROCESY

xyz

# Předmluva

Lidské osudy nejsou autostrády. Nevedou rovně, nejsou pokryty nejkvalitnějším asfaltem, po kterém se jezdí tak lehce a měkce. Naopak. Jsou plné křižovatek, někdy snadno prostupných, jindy zcela neprůhledných. Jsou ale i plné ostrých a nebezpečných zákrut, které nezkušený jezdec mnohdy nedovede vybrat. Najdeme na nich rovněž slepé uličky, neprůjezdné jednosměrky, nenadálé zácpy, rozsáhlé záatarasy a z nich vyplývající neočekávané objížďky.

Osudy lidských cest se navíc někdy ztrácí v houštích okolního světa, nečekaných událostí, netušených okolností a neuvěřitelného množství náhod. Zejména ty si s člověkem pohrávají tak, jako by byl pouhým míčem, se kterým osud žongluje podle svých představ.

A člověk nemá k dispozici dostatečně kvalitní navigaci, nebo alespoň automapu, která mu zaručí, aby se bez problémů dostal k cíli. Kolik lidí se vydá na cestu, a až když dojdou na její konec, zjistí, že se octli úplně jinde, než původně plánovali. Najdete pak, kde se stala chyba?

Z cesty se někdy dokonce stane scestí, které nabídne člověku lákavý směr, lehčí život, snadnější výdělek nebo jen únik z nepříjemné situace, ale pouze proto, aby se člověk nakonec dostal do situace

ještě horší. Jindy se dostane na šikmou plochu, klouže po ní tak dlouho, pokud to jeho tělo vydrží. Jsou ale i okamžiky, kdy udělá jen jeden jediný chybný krok a octne se v jiném světě, jehož existenci až do té doby kritizoval, zavrhoval jeho podstatu a svůj vstup do něj vytrvale odmítal.

Všechny tyto cesty a lidské činnosti nakonec občas zhodnotí soud. Vše změří, prý nestranně a bez emocí, aby v závěru vynesl ortel, který stanoví cenu skutků, kvalitu člověka i jeho rozhodnutí.

Jsou ale také případy, kdy člověk jde po své cestě zcela záměrně, přizpůsobuje si ji svým zájmům a plánům, razí si ji rozhodně, nehledí vpravo ani vlevo, nedívá se na oběti, dokonce ani na vlastní utrpení. Otevřený konflikt s mocí i soudním systémem je pak logickým završením jeho dosavadní činnosti. Člověk se řídí vyšším zájmem, kterému beze zbytku věří. Svět to někdy ocení, jindy ne.

A opět je na soudech, aby vše zvažily, rozhodly a ocenily.

Jsou ale i procesy politické, které spíše než spravedlnost hledají trest a odplatu. Obžalovaného mají zestudit a pokořit, zpochybnit jeho činy, jeho život polepit nálepkami, popsat posměšnými nápisy a pomalovat hanlivými obrázky.

To vše tady v minulosti bylo.

Procesy kriminální i politické se vinou našimi dějinami jako had kolem Aeskulapovy hole. Nejstarším z těch dochovaných je jistě proces vyslance Sicharia, kterého franský král Dagobert I. poslal ke slovanskému vládci Sámovi, aby od něj vymohl odškodnění za loupežné přepadení franské obchodní kolony na území Slovanů. Nevíme dnes sice, kde se to stalo, ale víme, že se to jistě stalo.

Pak přišly procesy proti pohanům, kacířům, husitům, čarodějnicím, ale i lapkům, vrahům, zlodějům a únoscům. Ve středověku byly mnohdy velice krátké, zápisy z nich se někdy ani nedělaly, jindy se ztratily a do dnešních dní nedochovaly.

Až novověk přinesl procesy, které známe i ze současné doby. Vše se zapisovalo, dokumentovalo, třídilo a ukládalo. Tehdy vznik-

lo rčení „Co je psáno, to je dáno“. Objevily se skutečné soudní spisy a soudní archivy.

Ale čím déle jsme se nacházeli v novověku, tím více přibývalo procesů politických, nebo alespoň procesů s politickým podtextem či politickou konturou. Když totiž chcete zničit svého politického protivníka a společenské prostředí není politickým procesům nakloněno, nejlepším způsobem, jak to udělat, je obvinít jej z kriminálního činu a odsoudit ho za něj. Člověk není anděl a vždy se proti němu něco potřebného najde.

Prošli si tím mnozí oponenti rakousko-uherské monarchie, bojovníci za lepší politickou i sociální budoucnost našeho národa nebo jeho ochránci. Byli obviňováni z různých velezrad, spiknutí, pokusů o svržení monarchie, organizování demonstrací, stávek, vytváření tajných organizací, špionáže, pobuřování, neúcty k vrchnosti, ale i přímých kriminálních činů.

Z množství procesů, které máme k dispozici, jsme vybrali ty, jež se udály v časech nazvaných obdobím nesvobody, tj. v době protektorátní, poválečné a poúnorové.

Každý z nich je v něčem zvláštní a osobitý, tedy jedinečný, každý může čtenáře plně oslovit, nebo alespoň zaujmout.

Vybrali jsme dva z období tzv. Protektorátu Čechy a Morava, šest z poválečného období, kdy se soudily případy z dob válečných a předválečných, pět z období poúnorového, přičemž z nich tři proběhly ve vypjaté atmosféře první poloviny 50. let, jeden z let sedmdesátých a jeden z let osmdesátých.

Každý z nich odráží svou dobu a její právní a politické prostředky.

Soudy někdy pečlivě zvažovaly všechny okolnosti projednávané kauzy, braly do úvahy polehčující i přitěžující okolnosti, vyslechly svědky, prohledaly texty předložených dokumentů. A podle toho rozhodovaly.

Jindy braly do úvahy jen ty okolnosti, které umožnily obžalované odsoudit k co nejvyšším trestům, a naopak zavíraly oči před

vším, co mluvilo v jejich prospěch. Osobitými byly procesy z dob tzv. Protektorátu, ale stejně tak z časů bezprostředně následujících po únoru 1948, kdy se změnil v pouhé frašky, sledované četným osazenstvem.

Procesy tedy dláždily ulice, po kterých kráčela historie, a když se nad tím zamyslíme, budovaly také pomníky, které kolem nich stojí.

*Autor*

Proces

**s Aloisem Eliášem**





Nacistická justice v době druhé světové války byla ve výsledcích nemilosrdná a v délce trvání procesů více než lakonická. Na rozdíl od mnoha jiných politických procesů 19. a 20. století se nacistické soudy s obviněnými v žádném případě nemazlily. Výjimkou nebyl ani proces s generálem Aloisem Eliášem, který se konal necelý den, a to 1. října 1941.

Mnozí čeští odbojáři, a nejenom oni, na tom byli ještě hůře. Často se popravovalo bez řádných, byť jen zinscenovaných soudů, přičemž o osudech mnohých z nich bylo rozhodnuto v průběhu několika minut, v lepším případě několika desítek minut. Jako memento tohoto postupu stojí zavraždění obyvatelé Lidic, Ležáků nebo Ploštiny.

O osobě armádního generála Aloise Eliáše toho bylo napsáno skutečně dost, a ne vždy to bylo jednoznačné. Vždyť od 26. dubna 1939 do 27. září 1941, to jest v podstatě dva a půl roku, stál v čele protektorátní vlády, za jejichž časů bylo přijato mnoho opatření proti všem složkám českého odboje. To by vlastně mělo stačit k negaci veškeré jeho činnosti. Ale první pohled bývá často plochý, nejde k jádru věci a svede nezkušeného hodnotitele na scesti. Základem spravedlivého přístupu k hodnocení jeho osobnosti je sledování dlouhodobé linie jeho života, která se podílela na vytvoření jeho životních hodnot, a také rozbor těchto hodnot, jež původní cestu jeho života dovytvářely. Pochopení této linie

a těchto hodnot je pro hodnocení životních peripetií Aloise Eliáše nezastupitelné.

Narodil se dne 28. září 1890 na Královských Vinohradech, které až do roku 1922 nebyly součástí Prahy. Již tehdy se zde stavěly činžovní domy a vily pro pražskou honoraci. Ale to se Eliáše netýkalo. Nepocházel ze žádné bohaté rodiny, opak byl pravdou. Jeho otec Alois Eliáš byl pouhý krejčovský pomocník, až později mistr. Matka Josefa Eliášová, rozená Vorlíčková, taky dobře věděla, co je to bída. Pro své tři děti – Marii, Boženu a Aloise – však udělala vše, aby ji nepoznaly. Všechny tři dokončily obecnou školu a Alois pokračoval dál. Vystudoval c. k. státní reálné gymnázium a ukončil ho řádnou maturitou v roce 1908. Již tehdy ho bavila technika, takže další tři roky strávil studiem na c. k. Českém vysokém učení technickém v Praze (ČVUT), které v roce 1911 ukončil státní zkouškou inženýrsko-zeměměřičskou. Právo užívat titul inženýra mu však bylo uděleno až v roce 1938. Ostatně i hodnost armádního generála dostal až po válce. Po skončení školy opustil jako mladý inženýr Čechy. Podílel se na stavbách železnic ve Lvově a Haliči, nakonec v Bosně, které se tehdy nacházely na území Rakousko-Uherska.

V roce 1913 musel svou kariéru přerušit, protože byl povolán do základní vojenské služby. Nastoupil ji v Praze 1. října u 28. pěšího pluku. Sloužil jako jednoroční dobrovolník, odkroutil si dva a půl měsíce, což tehdy stačilo. Stal se poddůstojníkem a vrátil se do civilu.

Měl necelých čtyřiaadvacet let, když vypukla první světová válka. Byl povolán, obdržel hodnost desátníka, načež byl odeslán na frontu spolu se svým pražským 28. pěším plukem. Tam dne 28. srpna 1914, tedy jen týden po svém nasazení, „padl“ do rukou protivníka. Ve středu 3. dubna 1915 do těchto rukou „padlo“ dalších jeho 1300 spolubojovníků, a tak byl 28. pluk mocnářem kvůli této „ostudě“ rozpuštěn, což patrně přeběhlým vojákům nějak výrazně nevadilo.

V Rusku se mladý Eliáš nejdříve rozhlížel, aby vzápětí carská armáda začala využívat jeho technické, ale i organizační dovednosti na železničních stavbách na vícerych místech v zemi. Po čase mu to nestačilo, a když se dověděl o formování československých legií, rozhodl se do nich vstoupit. Stalo se tak v Boryspilu, kde se 23. srpna 1917 stal příslušníkem 5. československého střeleckého pluku. Už tady se projevila jeho charakterová pevnost ve formě upřímného vlastenectví, podtrhnutého přesvědčením, že dobrá věc nepříjde sama od sebe, ale je nutné za ni bojovat, byť by to člověka stálo život. Vztah k vlasti a služba pro ni až na samou mez existence člověka – to byla ona základní linka jeho života, která ho po dvaceti letech dovedla do odboje proti nacistickému Německu.

V Rusku však dlouho nebojoval. Odjel do Francie, kde se stal členem 33. francouzského pěšího pluku. Absolvoval dělostřeleckou školu v Saint-Maixent-l'École, poté bojoval u Verdunu, u Terronu a na řece Aisne. Všude se uplatnil, takže stoupal rovněž po hodnostním žebříčku. Byl podporučíkem, pak poručíkem a nakonec nadporučíkem. Vznik ČSR přirozeně uvítal, ale cesta domů, do vlasti, kterou neviděl čtyři a půl roku, pro něj nebyla cestou do teplého a měkkého křesla, nýbrž na další fronty. Mladá republika byla ještě slabá, nestála tak pevně na nohou, jak by měla, a to vše v podmínkách, kdy ji ohrožovali staří i noví nepřátelé nebo rivalové. O hranice našeho státu bojoval na Těšínsku s polskými vojenskými jednotkami. O hranice Slovenska, ale i o celou jeho svobodnou existenci, válčil proti Maďarské republice rad, která obsadila skoro třetinu jeho nynějšího území. To již byl štábním kapitánem, držitelem nejvyšších francouzských válečných vyznamenání. V bojích mu připadly především štábní funkce. Stal se náčelníkem štábu velitelství vojsk na severovýchodní Moravě a náčelníkem štábu Gillainovy skupiny na Slovensku. Také zde projevily výrazné velitelské schopnosti, jejichž základ položil jeho válečný pobyt ve Francii. Byl rozhodným, když to bylo nutné, a lidským, když to bylo možné. Podřízení k němu měli velice dobrý vztah a opláceli

mu to bezchybným výkonem služby. Jeho pozitivní hodnocení ale vůbec neodráželo jeho poměrně mladý věk. Vždyť když bylo v půlce roku 1918 po všem a on se chtěl vrátit k svému původnímu povolání, slavil teprve 28. narozeniny.

O chybné podstatě jeho rozhodnutí opustit armádu ho přesvědčil ministr obrany Československé republiky Václav Klofáč a Eliáš v armádě zůstal. Až do své smrti. V první Československé republice jeho vojenská kariéra nadále stoupala. Nejdřív se stal velitelem 21. pěšího pluku, umístěného v Čáslavi. Zde se seznámil s dcerou statkáře Jaroslavou Kosákovou a svatbou s ní se výrazně zlepšily jeho majetkové poměry. V roce 1921 si ho k sobě jako svého pobočníka vzal generál Otakar Husák, který po Klofáčovi načas vedl ministerstvo obrany. S krátkým odbočením ve štábu 1. divize se Alois Eliáš pohyboval již v nejvyšších armádních špičkách. Absolvoval Válečnou školu ve Francii, stal se podplukovníkem, pak plukovníkem. Rovněž nejdříve pracovníkem, poté přednostou operačního oddělení Hlavního štábu. Z této funkce šel v únoru 1929 do funkce druhého zástupce náčelníka Hlavního štábu, poté se stal brigádním generálem, velitelem 2. pěší divize a v roce 1932 stálým členem československé delegace na světové konferenci o odzbrojení v Ženevě. V roce 1933 se vrátil do ČSR a stal se velitelem 3. divize v Litoměřicích. V lednu 1936 divizním generálem a v prosinci téhož roku velitelem V. armádního sboru v Trenčíně. Sice ho v tom čase neměl moc v oblibě stávající náčelník Hlavního štábu, armádní generál Ludvík Krejčí, ale vše vyvažoval jeho dobrý vztah k novému prezidentovi Edvardu Benešovi, jehož byl rozhodným stoupencem.

Mnichovem v roce 1938 skončilo poklidné období jeho života, lemované úspěchy a postupy. Naše generalita se sice tak trochu platonicky pokusila po přijetí mnichovské dohody převzít moc ve státě, ale to se nepovedlo. Eliášův největší konkurent v rámci armády generál Ludvík Krejčí, který v období mnichovské krize zůstal nejrozhodnější stanoviska a byl připraven za náš stát bojovat

ze všech sil, začal být ze svých funkcí pod tlakem Německa odvoláván, až musel armádu opustit definitivě. V roce 1941 byl gestapem zatčen a skončil na devět měsíců v koncentračním táboře Terezín.

Pro Aloise Eliáše byl Mnichov rovněž tvrdou ranou. Nechtěl stát stranou dění a v první vládě Jana Syrového, který byl současně ministrem obrany, zastával funkci jeho náměstka a resort v podstatě vedl, stejně jako v následující vládě Syrového. Ve vládě Rudolfa Berana, jež začala svou činnost 1. prosince a pracovala až do 15. března 1939 jako vláda okleštěné Československé republiky a poté jako první vláda protektorátní, získal křeslo ministra dopravy, které vzniklo již na podzim předešlého roku spojením ministerstva pošt a telegrafů s ministerstvem železnic.

V běžných podmínkách by to nebyl post příliš významný. Ale v době, kdy bylo území Čech a Moravy okleštěno o svá významná pohraniční území, důležitost tohoto ministerstva výrazně vzrostla. Hraniční čára mezi obsazeným a neobsazeným územím byla totiž často vedena tak, aby přerušovala železniční tratě i cestní síť takovým způsobem, že to v okleštěné republice vyvolávalo vážné problémy. Ministerstvo proto vyžadovalo, aby v jeho čele stál skutečně výtečný organizátor, místy doslova až velitel, který dovede rázně a s přehledem vzniklé problémy řešit. Tou žádoucí osobou měl být vysoký důstojník a tím důstojníkem se nakonec stal Alois Eliáš.

Ve své činnosti se osvědčil a daný úkol skutečně zvládl, i když to nebylo nic lehkého – bylo nutné provést řadu okamžitých a neodkladných opatření a přitom položit základy těch dlouhodobějších, které by silniční, železniční a telegrafní síť vedly pouze na zbylém území Československa. Jen pro zajímavost: Alois Eliáš ve funkci ministra dopravy připravil plán přechodu silničního provozu z levé strany vozovky na pravou, dodnes existující. Vše ale bylo realizováno až po vpádu nacistů na území zbylé ČSR, takže je často, i v odbornější literatuře, tato změna interpretována jako výlučný výsledek příkazu nacistů.

Podobně jako řada jiných českých politiků se v pomnichovském období také Alois Eliáš orientoval na udržení zbylého území, jednoty státu a pozdvižení morálky obyvatelstva, hluboce zklamaného nejenom Mnichovem, ale rovněž postojem Francie a Velké Británie ke svému československému spojenci. Vzniklo heslo „Malá, ale naše!“, které ujišťovalo, že i v okleštěné republice se dá žít a Mnichov není konec československé státnosti.

Ale byla zde vážná trhлина – Slovensko, resp. radikální křídlo Strany slovenské národní jednoty, do které se spojili hlinkovci s agrárníky a národňary. Její vedoucí představitelé Jozef Tiso, Karol Sidor, Martin Sokol, Jozef Sivák a jiní se sice orientovali na vytvoření samostatného Slovenska, ale až v delším časovém horizontu. Bývalí agrárníci – Jozef Lettrich, Ján Lichner a Pavol Teplanský pokládali dosažení slovenské autonomie ke dni 23. listopadu 1938 (ústavní zákon č. 299/1938 Sb. ze dne 22. listopadu 1938 o autonomii Slovenskej krajiny) za konečný cíl svého hnutí. Radikální křídlo bývalých hlinkovců – Vojtech Tuka, Alexander Mach, Ferdinand Ďurčanský, Karol Murgaš nebo Matúš Čermák – ale prosazovalo rychlé dosažení slovenské samostatnosti, v čemž se shodovali s Adolfem Hitlerem. Ten stál přede dvěma možnostmi definitivní likvidace zbytku Československé republiky. Vojenským zásahem zvenčí, což by ale bylo zjevné porušení mnichovské dohody s patřičnými důsledky, nebo podporou vnitřního rozkladu Československé republiky za pomoci radikálních zastánců slovenské samostatnosti, aktivizace českých fašistů a přirozené pomoci již osvědčených německých bojůvek, které na okleštěném území ČSR ještě zůstaly. V lednu 1939 odvolal zákaz aktivních opatření svých tajných služeb proti Československu a věc se dala do pohybu. Dokonce bylo stanoveno datum definitivního rozbití republiky na 12. březen 1939.

O jeho záměrech ale československou rozvědku informoval její agent Paul Thümmel, známý pod kódem A-54, a v nové situaci se

Alois Eliáš rozhodl jednat. Byl ale spíše aktivní než přemýšlivý, protože celou svou činností v konečných důsledcích jen nahrál plánům Hitlera a slovenských separatistů. Spojil se se stejně smýšlejícími politiky a pozval je do Nouzova při Unhošti, kde se dne 12. února 1939 konala k celé této záležitosti tajná porada. Podle některých informací byla monitorována německou rozvědkou. Kromě dvou hlavních organizátorů celé této akce – Aloise Eliáše a Jiřího Havelky, vedoucího kanceláře prezidenta E. Háchy – se jí zúčastnili všichni ministři, kromě váhavého Rudolfa Berana a Jana Syrového, nedůvěryhodného Františka Chvalkovského, jehož nahradil ministerský tajemník Hubert Masařík, a ministra vnitra Otakara Fišera a přirozeně taktéž slovenského ministra Karola Sidora. Byl domluven plán se dvěma možnostmi.

Obě se shodovaly v jednom: obsazení Slovenska mělo zabránit rozbití republiky zevnitř, resp. donutit Hitlera k akci, aby republiku rozbil sám zásahem zvenčí. Tím se nám rýsují dvě možnosti – minimální a maximální:

1. na Slovensku bude sesazena autonomní vláda v čele s Jozefem Tisem a nahrazena buď jiným, vůči Československu loajálním, slovenským politikem, nebo bude vytvořena vojenská diktatura v čele s plk. Rudolfem Viestem.

2. obsazování Slovenska vyvolá vojenskou protiakci Německa, které následně vtrhne na území republiky, poruší mnichovskou dohodu a vyvolá válečný konflikt mezi totalitními a demokratickými státy, s čímž nakonec počítal i Edvard Beneš, když podával demisi.

Závěry porady byly 15. února 1939 projednány všemi členy vlády (bez účasti Karola Sidora) v Obecním domě v Praze na poradě v zemědělském klubu. Vojenská akce sice nebyla schválena, ale ani odmítnuta. Později se pro ni podařilo získat vládu i prezidenta.

V druhé polovině února a na začátku března se dokončovaly její detaily. Konečné rozhodnutí o její realizaci padlo 9. března 1939, kdy se vláda dozvěděla o tom, že říšský místodržící nacisty obsaze-



ného Rakouska Arthur von Seyss-Inquart navštívil Bratislavu a Jozefa Tisa a Karola Sidora tlačil k vyhlášení samostatnosti.

V noci z 9. na 10. března 1939 začal na Slovensku tzv. Homolův puč, pomocí kterého měla být celá akce provedena. Přestože věc nese jméno divizního generála Bedřicha Homoly, velitele VII. armádního sboru s velitelstvím v Banské Bystrici, akci ve skutečnosti velel divizní generál Hugo Vojta a z území Moravy ho se dvěma divizemi jistil divizní generál Sergěj Ingr. Akce zpočátku probíhala bezchybně, ale poté se zadrhla, protože plán počítal s tím, že místní obyvatelstvo – Slováci i Maďaři – se přikloní na stranu pražské vlády, což se nestalo. Vše nakonec skončilo fiaskem, ale především Hitlerovi zavadlo oficiální příčinu pozvat předsedu slovenské autonomní vlády Jozefa Tisa do Berlína, kam se Tiso 13. března dostavil. Čekalo ho ultimátum: buď se bleskurychle (*blitzschnell*) rozhodne o vytvoření samostatného Slovenského státu ve stávajících hranicích, tedy po odtržení jižního Slovenska k Maďarsku, nebo Hitler slovenské území nechá napospas Maďarsku a Polsku. Tiso si pouze vymohl, že takovýto krok nemůže schválit on sám, ale výhradně slovenský sněm, a odjel do Bratislavy, kde byla 14. března vyhlášena samostatnost Slovenska.

Plán Aloise Eliáše tedy skončil nezdarem, ale současně to byl přelomový bod jeho života, protože poprvé vkročil do nejvyšších pater české politiky a zanedlouho do patra nejvyššího.

Stalo se tak po 15. březnu 1939, kdy německá branná moc obsadila zbytky Čech a Moravy. Adolf Hitler v Berlíně přinutil československého prezidenta Emila Háchu legalizovat tento krok a souhlasit s vytvořením tzv. Protektorátu Čechy a Morava, ve kterém se stal státním prezidentem.

Na přetřes přišla otázka, kdo bude předsedou nové protektorátní vlády, protože ta původní již nevyhovovala novým pánům. V úterý 21. března 1939 byl Adolfem Hitlerem do nově zřízené funkce říšského protektora jmenován Konstantin von Neurath, německý ministr

zahraničí v letech 1932–1938. Byl to zkušený diplomat a viněte protektorátu měl dodat punc solidnosti. Do Prahy přišel 5. dubna 1939, čímž vojenskou okupační správu v protektorátu převzala vláda civilní, ale stejně tak nacistická. Snad právě jeho příchod měl vliv na jmenování Aloise Eliáše do funkce protektorátního předsedy vlády, protože se s Neurathem znali z dob jejich působení v Ženevě. Eliáš tam vystupoval nejen jako zkušený voják, který se jasně orientuje v přidělené tematice, ale také jako člověk schopný mluvit i s lidmi jiných politických názorů. Také Hácha proti jeho jmenování nic nenamítal, protože tato nominace, se kterou přišel vedoucí jeho kanceláře Jiří Havelka, pro něj představovala zlatou střední cestu. Voják v čele vlády měl připomínat tradice československé armády a spolu s tím též tradice legionářské. Současně představoval jisté pojitko na Edvarda Beneše, se kterým Eliáš před válkou úzce spolupracoval a těšil se jeho důvěře. Vysoký důstojník v čele vlády jistě imponoval rovněž nacistům. Nakonec svou roli hrály lidské i Eliášovy odborné vlastnosti. V každém případě to byl vlastenec, vědomý si svých možností, člověk schopný sebeobětování, ne však hazardér.

Pro Eliáše samého nebylo lehké se rozhodnout, zda tuto funkci přijme, nebo odmítne. V podstatě se uvádí několik příčin, proč nakonec na nabídku kývl. Předně zvažoval svoje schopnosti, již předtím však prokázal, že dovede zvládnout i ty nejhorší situace, a tou zničení Československé republiky rozhodně bylo. Existovala představa, že také v této skutečně nanejvýš nevýhodné situaci bude moci pokračovat v pomnichovské linii: udržet to, co se ještě udržet dá. Bylo mu jasné, že jednoduché to nebude, ale jeho vlastenectví, smysl pro povinnost a realitu mu jiný povel ani dát nemohly. Přirozeně že mohl funkci odmítnout a zapojit se přímo do odboje, ale funkce předsedy vlády, byť jen protektorátní, mu v tomto směru skýtala větší možnosti.

Druhým faktorem byl odhad délky trvání nacistické okupace. Jako vysoce postavený důstojník, absolvent francouzských váleč-

ných škol, předpokládal, že přes všechna Hitlerova slova o míru se nakonec Německo zákonitě dostane do války s Francií a se Spojeným královstvím. Podle jeho představ mělo Německo nastávající válku prohrát, čímž by se Československo opět stalo svobodným. V tomto se plně shodoval s představami Edvarda Beneše. Předpokládal tudíž, že v čele vlády nebude stát dlouho, jeho hlavním úkolem bude chránit obyvatelstvo, průmysl a kulturu, brzdit germanizaci Čech a Moravy a připravovat se na návrat předmnichovských poměrů. Funkce předsedy vlády byla pro plnění těchto úkolů ideální.

Třetím faktorem byla představa, kterou se pak svými každodenními aktivitami snažil zrealizovat – že z funkce předsedy vlády bude zaštiťovat hnutí odporu, o jehož vzniku vůbec nepochyboval, iniciovat ho, pomáhat mu a chránit ho před nacistickými bezpečnostními orgány, které již od října 1938 působily na území tzv. Sudetské župy, tedy na odtrženém českém území, a po 15. březnu 1939 se tlačily do zbytku Čech a Moravy.

Nakonec tu byl ještě jeden činitel: reálná možnost – nástup českých fašistů a kolaborantů do čela vlády. Šlo zejména o členy Národní obce fašistické, vedené bývalým legionářem Radolou Gajdou, dále o tzv. vlajkaře – členy hnutí Vlajka a abonenty fašistického časopisu stejného názvu, antisemity, proněmecky a nacisticky orientované osoby. Eliáš po svém nastoupení do funkce předsedy vlády dělal vše možné, aby jejich vliv na skutečnou politiku eliminoval, což mu vyneslo jejich nenávisť a otevřenou kritiku mnoha jeho kroků.

V každém případě sestavil vládu, která začala 27. dubna 1939 pracovat. Až do 1. července v ní zastával také funkci ministra vnitra, do které byl posléze jmenován zkušený generál četnictva Josef Ježek, jenž v ní vydržel až do 19. ledna 1942, kdy se této funkce vzdal. Ministrem financí se stal Josef Kalfus, pozdější člen všech protektorátních vlád; ministrem školství a osvěty Jan Kapras – zastánce Eliášovy

retardační (zdržovací) taktiky vůči postupující germanizaci našeho území; ministrem spravedlnosti Jaroslav Krejčí – pozdější předseda protektorátní vlády, po válce potrestaný; ministrem průmyslu, obchodu a živností byl Vlastimil Šádek a po něm od 3. února 1940 Jaroslav Kratochvíl; ministrem dopravy Jiří Havelka – blízký Eliášův spolupracovník a vedoucí kanceláře prezidenta Háchy; po něm od 25. dubna 1941 Jindřich Kamenický – ve funkci zůstal po dobu trvání všech protektorátních vlád, po válce byl potrestán; ministrem veřejných prací Dominik Čipera – Batův zaměstnanec, který se později výrazně podílel na pomoci Slovenskému národnímu povstání; ministrem zemědělství Ladislav Feierabend, který později emigroval a stal se členem londýnské vlády; po něm Mikuláš z Bubna-Litic, jenž se po skončení své vládní funkce musel ukrývat před Němci; ministrem sociální a zdravotní správy Vladislav Klumpar – blízký Eliášův spolupracovník.

Již tento přehled jasně ukazuje, že Eliášova vláda rozhodně nebyla vnitřně a morálně kompatibilní, takže mnohá její opatření byla kompromisem mezi jednotlivými skupinami, které se ve vládě nacházely. V počáteční fázi svého fungování ale působila jednotně.

Nebyla to však jediná složitá pozice této vlády. Mnohem horší to bylo s neustále sílícím tlakem, který na ni německé protektorátní, ale stejně tak říšské orgány vyvíjely. Zvláště aktivní byl v tomto směru K. H. Frank, státní tajemník Úřadu říšského protektora, který od počátku Eliášovi nedůvěřoval a neustále na něj nasazoval. Ten však odpovídal protitahy směrem k von Neurathovi a mnohdy se mu povedlo ostří těchto útoků otupit. Horší pro Eliášovu vládu byla skutečnost, že samotný Berlín vůči protektorátu měnil taktiku. Nejdříve se snažil vytvořit dojem, že až tak o moc nejde, ale po listopadových událostech roku 1939, a zejména po porážce Francie v červnu 1940 a rozpoutání války proti Sovětskému svazu v červnu 1941 již neměl důvod své likvidační snahy vůči českému národu skrývat.

Třetím presem, tlačícím na Eliášovu vládu byla naše emigrace v Londýně v čele s Benešem, která si často neuvědomovala složitost, a především obtížnost situace uvnitř protektorátu a někdy od Eliáše požadovala nesplnitelné. Navíc si ho často pletla s Háchou, přičemž za mnohé servilní projevy a činy Emila Háchy vůči okupantům peskovala Eliáše.

Alois Eliáš se pod tím vším změnil v člověka tří tváří.

První ukazoval Němcům. Dělal, co se od něj očekávalo, otevřeně se nevzpíral, neodporoval. Účastnil se všech akcí, které mu jeho funkce přikazovala, včetně různých německých oslav a slavností. Pronášel předpokládané projevy a prohlášení. Poslední z nich dokonce v průběhu svého vlastního procesu. Báł se toho, že za tuto činnost bude národem proklínán, mnohdy se tak stalo. Některé jeho činy byly špatně hodnoceny také v Londýně, což vyvolávalo zbytečné třecí plochy mezi protektorátní a londýnskou vládou, přičemž několikrát hrozilo, že styky mezi nimi budou přerušené. Naštěstí k tomu nedošlo. Mnohé se změnilo až po jeho zatčení, odsouzení a nakonec i popravě. Tehdy již o jeho skutečných postojích jen málokdo pochyboval.

Druhou tvář ukazoval Londýnu, ale ne vždy se mu v tomto směru dařilo. Svou politiku, strategii i taktiku hájil před Benešem, který od něj chtěl často více, než to objektivní podmínky dovolovaly. Eliáš argumentoval, vysvětloval, oponoval, ale na druhé straně nebyl dostatek uší, které by mu plnohodnotně naslouchaly. Navíc Beneš chápal domácí odboj jako doplněk toho zahraničního, a tedy rozhodujícího. Podle jeho představ se domácí odboj má plně podřizovat všemu, co bylo pro ten zahraniční výhodné a nutné. Ale poměry uvnitř válečného Rakousko-Uherska, které počátkem první světové války Beneš zažil, byly zcela jiné než za vlády nacistů, takže odpůrci nacistického režimu se pohybovali na mnohem tenčím ledu, než tomu bylo před 25 lety. Krutě se tento přístup nevyplatil po atentátu na zastupujícího říšského pro-

tektora Reinharda Heydricha, po němž byl demokratický domácí odboj fakticky decimován. Stejně špatné to bylo vůči Slovensku, kde Beneš již v roce 1944 svými zarputilými postoji fakticky ztratil pozice nejenom mezi komunistickým, ale i demokratickým odbojem a jeho emisary zde nikdo nebral vážně.

Je jasné, že také Eliáš bral za rozhodující zahraniční odboj, vždyť si představoval, že svoboda přijde do naší vlasti ze zahraničí, jako tomu bylo v roce 1918. Ale to neznamenal, že by význam domácího odboje podceňoval.

Třetí tvář proto ukazoval domácímu odboji. Je to logické. Vždyť kvůli tomu vlastně funkci předsedy vlády přijal. Stal se jedním z rozhodujících postav tohoto odboje, jehož podstatu však viděl ve dvou směrech. Prvním byla příprava na realizaci konečného převratu, ke kterému mělo dojít po vojenské porážce hitlerovského Německa a jeho odchodu ze scény. Druhým byla agenturně zpravodajská činnost, zaměřená na získávání přísně tajných informací, jejich soustřeďování a odesílání do Londýna. Na třetím místě mohlo být provádění masovějších protestů nebo sabotážních akcí. Jich se Alois Eliáš stranil v obavě ze zničení zbytků i té fiktivní samostatnosti, které v protektorátu ještě zůstávaly. Z tohoto důvodu se často snažil vášně tišit a uklidňovat, takže s tímto druhem odboje se osobně neztotožňoval a zatím ho neprosazoval. Souhlasil se získáváním zbraní, ale nevynucoval si jejich okamžité použití. Rozhodnější sabotážní a jiné ozbrojené akce přišly na pořad dne až po jeho zatčení, ale to již byla jiná doba.

Na druhé straně přímo či nepřímo podporoval všechny nejdůležitější organizace domácího demokratického odboje. Stál při vzniku vojenské organizace Obrana národa, i když si od ní po čase začal udržovat jistý odstup. Vznikla za jeho asistence již v březnu 1939 a založili ji vysocí armádní důstojníci – divizní generál Sergěj Ingr, který na výzvu Edvarda Beneše v červnu toho roku protektorát opustil a stal se členem londýnské vlády. Dále armádní generál Jo-

sef Bílý, nacisty popravený v roce 1941, armádní generál Sergej Vojcechovský a samotný Alois Eliáš, který s Vojcechovským a divizním generálem Hugem Vojtou tvořili tzv. Radu starších. Obrana národa byla až příliš vojenská, málo dbala o konspiraci a svou vlastní bezpečnost. Na jedné straně usilovně budovala svou strukturu, stejně tak strukturu ilegální armády, přičemž vytvořila až 200 rámcových praporů, ale nedokázala zabránit průniku agentů gestapa do svých řad. Na podzim roku 1939 a v únoru roku následujícího došlo k rozsáhlému zatýkání stovek a stovek jejích členů, takže první vedení Obrany národa bylo zlikvidované.

Alois Eliáš ale již předtím z vedení této organizace odešel, takže se ho zatýkání nedotklo. Jeho odchod měl jasný důvod. Obrana národa se natolik rozrostla, že začala poskytovat dostatek prostoru pro průnik agentům gestapa. K tomu je nutné přičíst katastrofální systém práce s tajnými dokumenty, které někteří její členové ukládali doma bez zjevného zabezpečení. Při domovních prohlídkách bylo poté nalezeno mnoho seznamů dalších a dalších členů Obrany národa, takže se mohlo zatýkat znovu.

Alois Eliáš se ale pravidelně stýkal s dalšími odbojovými organizacemi. Předně to bylo Politické ústředí, výrazně ovlivňované E. Benešem. V jeho čele stál Přemysl Šámal, kancléř prezidentů T. G. Masaryka a E. Beneše, krátce též E. Háchy. Aktivně v něm působili Prokop Drtina, který v prosinci 1939 emigroval do Anglie, Václav Klecanda a Vladimír Krajina, s E. Benešem spojení přes vysílačku. V roce 1940 bylo gestapem fakticky rozehnáno a na svobodě zůstal jen V. Krajina. Eliáš jejím prostřednictvím udržoval kontakty s Benešem a jeho vládou. Významný byl též Petiční výbor Věrní zůstaneme, který spojoval levicové intelektuály s výjimkou komunistů. Po rozbití Politického ústředí se na něj napojil se svou vysílačkou V. Krajina. Také do něj gestapo proniklo, ale zatýkání si odložilo až na podzim roku 1941.

Všechny tyto tři organizace se počátkem roku 1940 spojily a vytvořily střešní organizaci ÚVOD – Ústřední vedení odboje domácí-

ho. Každá z těchto tří organizací vyslala do ÚVODu dva své představitele. Mezi ně patřil přirozeně také Vladimír Krajina, pokládáný gestapem za vůdce domácího odboje. Krajina nadále s pomocí vyslačky udržoval spojení s Londýnem. ÚVOD v září 1941 společně s 2. ilegálním ústředním vedením KSČ založil Ústřední národní revoluční výbor, jako společný orgán komunistického a nekomunistického odboje.

Dějiny ÚVODu byly pevně spjaty s historií svých jednotlivých složek, které byly postupně rozbíjeny. Konec ÚVODu přišel až po nástupu Reinharda Heydricha do úřadu zastupujícího říšského protektora. Tehdy byl zatčen jeho poslední významný představitel Vladimír Krajina. Po svém zatčení prozradil gestapu mnohé věci, mezi jiným také šifrovací klíč pro spojení s Londýnem, pomocí kterého pak gestapo dešifrovalo telegramy odeslané mezi Prahou a Londýnem, čímž získalo dostatečný přehled o domácím odboji a pokynech londýnské vlády. Odboji nepomohlo ani to, že Krajina si odkládal kopie všech telegramů, což gestapu výrazně napomohlo při dalších zatýkáních.

Samotného Aloise Eliáše tím přímo neohrozil, protože byl v té době již popravený.

Ohrožovalo ho ale zatýkání členů Obrany národa a Politického ústředí, pomocí kterého během celého svého působení ve funkci předsedy protektorátní vlády udržoval přímý kontakt s Londýnem. Dostával instrukce k další činnosti a odesílal svá stanoviska k požadavkům Beneše a londýnské vlády. Několikrát stál blízko zatčení, ale vždy se mu podařilo z pasti vyklouznout.

Gestapo, ale také ostatní nacistické bezpečnostní složky, působící na území protektorátu, mu věnovaly pozornost od 15. března 1939 a mnohé naznačuje, že byl v jejich hledáčku již od Mnichova. A sledovat bylo co. Vždyť Alois Eliáš kromě organizování Obrany národa a podpory ostatních hlavních odbojových organizací sám aktivně působil v oblasti získávání informací o činnosti nacistů na našem



území. Některé informace získal od protektorátní policie a četnictva, ale to nestačilo. Založil si vlastní kontrašpionážní službu, která prověřovala úředníky z jeho okolí. V jejím čele stál brigádní generál František Havel. Spolu s tím ustanovil z referentů tiskové služby skutečnou vnitřní zpravodajskou službu, v čele které stál Zdeněk Schmoranz. Vznikla organizace pokrývající 40 okresů. Působili v ní bývalí zpravodajští důstojníci zrušeného druhého oddělení Hlavního štábu. Dne 25. srpna 1939 byla tato organizace odhalena, její členové zatčeni, Zdeněk Schmoranz popraven a stejně dopadlo jeho čtyřicet spolupracovníků. Přesto se jeho napojení na Eliáše neprozradilo, i když je jasné, že Schmoranzovu skupinu gestapo sledovalo již delší dobu.

Po napadení Polska a následným vstupem Francie a Spojeného království do války se tlak nacistických úřadů na Eliáše a jeho vládu začal stupňovat a stejně to bylo po demonstracích 28. října a 17. listopadu, po nichž následovala ostrá německá „odveta“. Studentští vůdcové byli zastřeleni, další odesláni do koncentračních táborů a vysoké školy byly na tři roky zavřené. Právě v tomto čase se dosud poměrně jednotná Eliášova vláda začala zjevně rozpadat do dvou táborů.

V listopadu 1939 se gestapo dostalo na stopu Politického ústředí. Tehdy mu náhodně padl do rukou vzkaz člena jeho vedení Ferdinanda Richtera. Byl mučen na Špilberku a gestapo z něj dostalo několik jmen. Mezi nimi byl také člen Eliášovy vlády ministr Ladislav Feierabend a Jaromír Nečas – předseda nejvyššího cenového úřadu. Oba na Eliášův pokyn v lednu 1940 z území protektorátu uprchli.

Další ranou bylo zatčení pražského primátora Otakara Klapky 9. července 1940, který ze své funkce s Eliášem spolupracoval a snažil se zadržovat proces germanizace. O den později byl zatčen člen zastupitelstva Josef Nestával, který plnil úlohu spojky Klapky a Eliáše. Klapka násilným výslechem nejdříve vzdoroval, ale kon-

cem července byl zlomen a začal vypovídat. Kromě jiného mluvil o Eliášovi jako o člověku hrajícímu dvě role, ale ve skutečnosti stojícímu proti nacistické moci. Uvedl dále, že Eliáš odboj podporoval morálně i finančně, udržoval kontakty se zahraničím a stál za vznikem zpravodajské organizace.

Další informace proti Eliášovi přinesla výpověď profesora Weniga, zatčeného gestapem společně s primátorem Klapkou. Wenig potvrdil, že Eliáš se podílel na ilegální činnosti. Již tehdy gestapo nabylo přesvědčení, že Eliáš je hlavou domácího odboje a usiluje o obnovení československé státnosti.

Výpovědi Klapy a Weniga potěšily zejména K. H. Franka, který se dlouhodobě snažil vedení nacistického státu přesvědčit, že Alois Eliáš je zrádce a měl by být potrestaný. Frank k útoku na Eliáše využíval zejména gestapo, jež mu bylo podřízené, a vedl ho, aby sbíralo všechny možné informace o jeho minulosti. Eliášovi nepřítížilo jen to, že byl před válkou Benešovým přívržencem, ale také to, že v průběhu první světové války dezertoval z rakousko-uherské armády již týden po svém nasazení na frontu, také jeho působení v legiích, podíl na boji proti tehdejšímu Německu, podíl na útěku Feierabenda a Nečase atd. V únoru 1941 probíhaly o osudu Aloise Eliáše ve špičkách nacistické moci v Praze a Berlíně otevřené diskuse. Od rázného zákroku proti němu odrazovala řevnivost některých složek nacistické moci, ale též obava, co se stane v protektorátu po Eliášově zatčení. Na prahu důležitých válečných vystoupení wehrmachtu, plánovaných na rok 1941, bylo důležité, aby v protektorátu panoval klid a byl plně využit jeho zbrojní potenciál. Přesto slídění kolem Eliáše neustávalo, kupily se další a další důkazy proti němu. Objevily se dokonce informace o možném Eliášově útěku do zahraničí, což by byla pro nacisty zjevná prohra, neřkuli pohroma. I kvůli této možnosti byl Eliáš intenzivněji hlídán.

Přesto Alois Eliáš ve svém odporu vůči Německu a nacistům pokračoval. Byly to sice jen menší srážky, ale ve své podstatě důležité.

Stupňovanému tlaku ze strany nacistů na protektorátní vládu ale zabránit nemohl.

V průběhu července 1941 pražské gestapo pod vedením velitele Hanse-Ulricha Geschkeho začalo soustřeďovat všechny získané informace o Aloisi Eliášovi do jednoho uceleného dokumentu. „Věc: Eliáš“ obsahovala sedm závažných bodů a byla odeslána do Berlína. V pondělí 31. července 1941 Geschke dokonce schválil text Eliášovy obžaloby, který měl jedenáct stran. Eliáš o tom nevěděl a pokračoval v korespondenci s Londýnem a dalších svých činnostech.

Důvodem, proč se najednou začal tlak proti němu stupňovat, byla nespokojenost nacistů s vývojem situace uvnitř protektorátu po napadení Sovětského svazu. Až do té doby byl komunistický odboj, uznávající výsledky paktu Molotov-Ribbentrop o neútočení, velice pasivní, což se ale napadením SSSR změnilo. Zvedla se vlna sabotáží, stávek, objevily se protiněmecké letáky a nápisy, prosazovalo se heslo „pracuj pomalu“. Jak bylo uvedeno výše, v září 1941 komunistický i demokratický odboj vytvořily společný orgán, který měl koordinovat další postup.

Eliáš mezitím bojoval za důchodová práva legionářů a osob, které se zasloužily o 28. říjen 1918, jimž chtěli nacisté důchod zkrátit. Bojoval také o propuštění vězněných vysokoškoláků a pokračovala jeho korespondence s Londýnem. Počátkem srpna odeslal do Londýna svou poslední depeši, další se mu v září již odeslat nepovedlo. Reagoval v ní na velice optimisticky laděnou depeši Edvarda Beneše, který konec války předpokládal na jaře nebo v létě příštího roku.

Počátkem září 1941 na Eliáše zaútočili tzv. aktivističtí novináři, kteří ve svých novinách všemožně stranili nacismu. Na Eliáše zaútočili s tím, že jejich práci znevažuje. Na čtvrtek 18. září 1941 proto Eliáš k sobě na audienci pozval nejhrolivější z nich – Emanuela Vajtauera, Vladimíra Krychtálka, Jaroslava Křemena, Karla Wernera, Václava Crhu a Karla Lažnovského. Na audienci se podávaly

obložené chlebičky, po jejichž požití 10. října 1941 Karel Lažnovský zemřel. Žaludeční problémy měli také jiní účastníci tohoto setkání. Z jeho smrti byl obviňován hlavní hostitel Alois Eliáš, ale nic se mu neprokázalo, protože jejich zdravotní potíže se objevily až pár dní po audienci. Dlouho po válce, v roce 2006, přišli publicisté Jaroslav Čvančara a Jan B. Uhlíř z Vojenského historického ústavu se závěry svého výzkumu, který ukázal, že za celou touto tzv. chlebičkovou aférou stojí skutečně Alois Eliáš, který od příslušníků odboje získal bakterie tyfu, tuberkulózy a klobásového jedu (botulotoxinu), vpravil je do obložených chlebiček, zakoupených v lahůdkářství Lippert, a podal je čtyřem účastníkům této audience – Vajtauerovi, Lažnovskému, Křemenovi a Krychtálkovi.

Koncem září se definitivně rozhodlo o jeho osudu. Ve vedení nacistické strany a státu probíhaly horečné debaty a konzultace, jejichž výsledkem byl příjezd Reinharda Heydricha do Prahy a odeslání von Neuratha na jiné činnosti, i když funkce říšského protektora mu zůstala. Heydrich před svým odchodem do Prahy konzultoval osud Eliáše a bylo dohodnuto, že on i primátor Klapka budou postaveni před soud a popraveni. Rázně se mělo také skoncovat se všemi odbojovými aktivitami a nikdo další typu Eliáše již v tom nacistům neměl překážet. Začínal otevřený teror, před kterým Eliáš Londýn tak často varoval.

Alois Eliáš ve čtvrtek 25. září 1941 zajel na Slovanský ostrov, kde probíhala První technicko-osvětová výstava. Poté jeli spolu s Hubertem Masaříkem na večeři, kde mu Masařík sdělil, že gestapo po něm již silně jde a mnoho času na svobodě mu nezůstává. Podle Masaříkova svědectví Eliáš v noci páčil kompromitující materiály, protože u jeho domu už stály dva automobily gestapa. Další den odjel na inspekci dálnice, jež se měla stavět mezi Prahou a Brnem. Po návratu byl pozván Frankem do Černínského paláce. Byl zatčen ve Frankově předpokoji, kde pracoval šéf jeho kanceláře Robert Gies, o čtyři roky později aktivně pracující na úkrytu Frankova příručního archivu

u obce Hradištko. Podle druhé verze byl odvolán z inspekce v jižních Čechách a vrátil se do Prahy odněkud od Písku. Poté, od vstupu do Černínského paláce, se obě verze již plně shodují. Po zatčení byl odvezen do sídla pražského gestapa, umístěného v Petschkově paláci. Mezitím začaly prohlídky jeho kanceláře v Kolovratském paláci v Praze a v jeho vile na Hanspaulce.

Emil Hácha se o jeho zatčení dověděl až v sobotu 27. září v podvečer od Geschkeho, který mu současně oznámil, že na druhý den – v neděli 28. září – ho navštíví K. H. Frank v doprovodu Reinharda Heydricha. Až poté příchod Heydricha a „onemocnění“ von Neuratha oznámil pražský rozhlas. Heydrich ještě v ten den vydal nařízení o výjimečném stavu a hned na druhý den Výnos o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 28. září 1941. Uvádí se v něm: „V minulých dnech se dopustili neodpovědní, ve službách nepřátel Evropy jsoucí jednotlivci některých činů namířených proti Říši. Propagandou s tím spojenou pokusily se tyto živly dostati obyvatelstvo Protektorátu Čechy a Morava do rozporu se zájmy Říše. Očekávám od obyvatelstva, které ve své většině uznává osudové společenství evropských národů s Německem jako skutečnost, že se nedá nikterak vyprovokovati těmito nepřáteli Říše. Je třeba, aby každý zachoval klid a pořádek a šel za svou obvyklou denní prací. Každému, kdo dbá pořádku, je zabezpečena ochrana úřadů.“

Vyhlášení výjimečného stavu umožňovalo nacistům negovat i ty zbytky ústavnosti a demokracie, jež zde ještě zůstaly, včetně svévolného zatýkání a organizování bleskových soudních procesů, ve kterých obhajoba ztratila jakoukoli šanci vystoupit ve prospěch obžalovaného.

Výjimečný stav byl odvolán až 20. ledna 1942 a začal popravními generálů Bílého a Vojty. Poté následovaly další rozsudky smrti. Po celou dobu existence výjimečného stavu jich bylo celkem 486, ke kterým se přidalo 2242 rozsudků věznění v koncentračních táborech.

Oznámení o zatčení Aloise Eliáše přinesl až pondělní tisk 29. září: „Ministerský předseda Eliáš zatčen. Z nařízení zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera gen. Heydricha byl ministerský předseda autonomní protektorátní vlády Ing. Eliáš zatčen pro velezradu a zemězradu a odevzdán lidovému soudu Německé říše k vynesení rozsudku. Zastupující říšský protektor zbavil současně zatčeného jeho úřadu jako ministerského předsedy protektorátní vlády.“

Eliáš byl mezitím už druhý den vyslýchán gestapem, přičemž veškerá literatura se shoduje v tom, že výslechy byly korektní a násilí použito nebylo. Nakonec to ani nebylo nutné, protože Alois Eliáš se v průběhu výslechů choval jako důstojník, pro kterého jsou jeho čest a pravdomluvnost rozhodující. Svou vinu přiznal ve směrech, které mu mohli vyšetřovatelé – komisař Oskar Fleischer a kriminální tajemník Karl Herschmann – prokázat. Mlčel tam, kde viděl, že důkazy proti němu chybí. Povedlo se mu utajit korespondenci s Londýnem, kontakty na některé organizace, dokonce i na komunisty. V případě závažných informací však popíral zjevná fakta i v průběhu konfrontací s jinými zatčenými. Týkalo se to především Schmoranzovy skupiny. Dostal spousty otázek. Vyšetřovatelé se zajímali o případy generála Ingra, Schmoranze, Klapky, Nečase, Feierabenda... Současně mu předkládali výpovědi jeho přátel, ze kterých ho nejvíce šokovala výpověď Otakara Klapky, jenž o jeho aktivitách skutečně ze široka informoval. Nebylo to jeho osobní selhání, ale výsledek série krutých výslechů, kterými prošel. Vždyť proti němu a Eliášovi směřoval hrot Heydrichova meče ještě předtím, než Heydrich do Prahy přišel. Klapka byl navíc těžký cukrovkář a stačilo omezit mu dávky inzulínu, aby říkal, co se od něho chtělo. Eliáš se bránil, kde to šlo. Ale byl nucen přiznat část odpovědnosti za činnost Schmoranzovy skupiny. Na druhé straně se mu povedlo utajit, že zprávy, které tato skupina dodávala, byly určeny pro zahraničí. Jak vyplývá ze zápisu o vý-

slechu, jeho obrana byla skutečně brilantní. Ve svých výpovědích někdy vodil vyšetřovatele po svém chodníčku, přičemž si toho ani jeden z nich nebyl vědom.

Obžaloba proti němu byla prý vypracována za jeden den, hned po skončení výslechu, tedy 29. září 1941. Je však jasné, že Geschke ji měl hotovou již koncem července 1941, přesto její poslední redakci schválil K. H. Frank. Uvádí se v ní kromě jiného: „V letech 1939 až 1941 v Protektorátě Čechy a Morava pokračoval (!) spolu s dalšími ve velezrádné činnosti, násilím nebo hrozbou násilí připravoval odtržení od Říše Říši náležící území, přičemž činnost byla zaměřena k přípravě velezrady organizovaným spojením proti zřízení, jako protektorátní příslušník toto v době války nebo hrozící války proti Říši v jednotě činů podnikal a cizí mocnosti nadřžoval nebo válečné moci Říše újmu přivoditi chtěl a v úmyslech velezrady a zemězrady hodnověrné vědomí měl a opomenul o tom v pravý čas uvědomit úřady. Provinil se proti § 73., 74., 80., 83. II., III. č. I., 9I b., 139 StGb ve spojení s nařízením říšského protektora v Čechách a na Moravě v návaznosti s civilním výjimečným stavem z 27. září 1941 a Výnosem říšského protektora v Čechách a na Moravě v souvislosti s civilním výjimečným stavem z 28. září 1941.“

Generál Eliáš byl tedy obviněn na základě výnosů vydaných až po jeho zatčení. Druhou zajímavostí je, že oficiálně vůbec nebyl zatčen. To jen dokládá zákonnost celého jeho procesu.

Proces s generálem Eliášem začal ve středu 1. října 1941 v deset hodin dopoledne. Konal se ve speciálně upravené místnosti Petschkova paláce, do kterého Aloise Eliáše vozili z Pankráce, kde byl oficiálně uvězněný, a z nemocnice SS v Podolí, což nasvědčuje tomu, že jeho zdravotní stav nebyl nejlepší.

Předsedou senátu lidového soudu byl samotný prezident Lidového soudu Otto Georg Thierack, který se zanedlouho stal říšským ministrem spravedlnosti. „Případ Eliáš“ s Heydrichem konzultoval již v Berlíně a na proces se důkladně připravil. Přisedícím soudu byl

Paul Lämmle, členy senátu svobodný pán Loeffelholz von Goldberg, SA Gruppenführer Arthur Hess, generálmajor Robert Meissner a zástupce župního úřadu Ferdinand Fischer.

Obžalobu přednesl její tvůrce Geschke. Vinila Eliáše z dvojí hry, falešných přísah věrnosti, které směřoval von Neurathovi, spiknutí proti Říši, jež prováděl ve spolupráci s generálem Ingrem, spoluúčasti na špionážní činnosti skupiny Schmoranze, napomáhání útěku do zahraničí Feierabendovi, Nečasovi a generálu Čihákovi, zatajování důležitých informací o zradě řady československých důstojníků a politiků...

Po přečtení obžaloby začal Eliášův výslech. Opět se chytře bránil, ale prostor pro manévrování byl stále menší a menší. Soudce i žalobce mu nejdříve vyčítali neochotu hlásit protistátní činnost svých přátel, pak začala konfrontace s Richterem a Klapkou. S Richterem to celkem šlo, protože nepotvrzoval svá prohlášení z předešlých výslechů. Přesto soud změny jeho postojů nebral do úvahy a jako směrodatné určil jeho výpovědi předešlé. Špatné to bylo s Klapkou, který Eliášovi do očí opakoval vše, k čemu ho výsledky na gestapu donutily. Prohlásil, že český odboj je vedený Eliášem, který ve své činnosti vycházel z přesvědčení, že protektorát bude záhy minulostí a obnoví se Československá republika. Prostředkem k tomu měla být válka, tedy válka proti Německu. Byla to pro Eliáše těžká rána, třebaže o jeho osudu již bylo rozhodnuto několik dnů bez ohledu na průběh nastávajícího procesu. I kdyby Klapka všechny své výpovědi před senátem popřel, stejně by, podobně jako v Richterově případě, byly brány v potaz jeho výpovědi dřívější.

Místo závěrečné řeči pronesl Alois Eliáš prohlášení, jehož autenticita byla dlouho historiky popírána, dokud se v archivu Českého rozhlasu neobjevil jeho zápis na gramofonové desce. Vůči říši bylo velice loajální, ale je jasné, že Eliáš byl k jeho přečtení donucen. Kdyby tak neučinil, Němci hrozili vyvražděním desítek Čechů.



Na závěr byl vyhlášen rozsudek. Skládal se ze tří částí. První obsahovala popis ilegálních aktivit uvnitř protektorátu a podrobně se zabývala činností nejdůležitějších odhalených odbojových skupin. Druhá přinášela Eliášova životní data. Třetí obsahovala zdůvodnění rozsudku. Uváděla, že hned po zřízení protektorátu se skupiny důstojníků rozhodly obnovit Československou republiku s původními hranicemi – „snahy odtrhnout Sudetsko a Protektorát od Říše“. „Hlavou této organizace byl generál Eliáš,“ konstatoval rozsudek. Nejdříve zradil svou přísahu vůči Rakousku, poté ve francouzských legiích bojoval proti Německu. Nesmířil se s protektorátem a organizoval boj proti němu, finančně podporoval jak tento boj, tak rodiny zatčených spiklenců. „Jeho snahou bylo podrýti německou moc jako za Rakouska a býti připraven k úderu na Říši v okamžiku jejího zřícení.“ Jeho stoupenci rozvíjeli propagandu proti Říši, sháněli zbraně a munici, pomocí vysílačky udržovali styk s nepřítelem, kterému odevzdávali při útoku na Polsko důležité informace. Zpravodajskou činnost prováděli důstojníci bývalého druhého (zpravodajského) oddělení Hlavního štábu, odevzdávali zprávy Schmoranzovi, vše s vědomím Eliáše.

V neposední řadě se sám Eliáš podle doložených svědeckých výpovědí několikrát vyslovil v tom smyslu, že válka osvobodí český národ.

Nakonec přišlo to hlavní: „Při tom nutno podotknouti, že to bylo pro jeho spolupracovníky povzbuzením, že takový muž, jako obžalovaný generál Eliáš, který stál v čele národa, podporoval a schvaloval jejich protiríšské velezrádné snahy.

Proto je odsouzen k smrti pro zemězradu, velezradu a podporování nepřítele.

Jako příslušník protektorátu musí míti povinnou věrnost k německé Říši, a proto je zbaven občanských čestných práv, jeho jmění se zabavuje dle § 93 Abs. L StGB a nese výlohy útrat dle § 464, 465 St PO.“

Tímto rozsudkem šel generál Alois Eliáš na smrt. Ne však hned. Na druhý den – 2. října 1941 – státní prezident Emil Hácha požádal

o milost pro Eliáše. Heydrich ani Frank ji však nedoporučili, ale Hitler rozhodl, že se výkon trestu smrti odloží. Tak to Heydrich oznámil Háchovi 6. října 1941. Důvodem snad byla snaha ponechat si Eliáše jako zálohu pro případ nepokojů. Možná se počítalo s tím, že bude v budoucnosti, až se objeví nová fakta, ještě vyslýchán, snad to byla forma psychického nátlaku.

Rozsudek byl vykonán až za tři čtvrtě roku, po atentátu na Heydricha. Přišel přímo od Himmlera den po likvidaci našich parašutistů, kteří 27. května 1942 atentát provedli. V pátek 19. června 1942 byl Alois Eliáš vyveden ze své cely na Pankráci a odvezen na střelnici do Kobylis, kde byl zastřelen.

Podle dřívějšího plánu byl hned na druhý den po Eliášově procesu, tedy 2. října 1941, zahájen soudní proces s Otakarem Klapkou. Lidový soud ho po několika hodinách rovněž odsoudil k trestu smrti. Rozsudek byl ale neprodleně vykonán. Otakar Klapka byl v ruzyňských kasárnách dne 4. října 1941 zastřelen popravčí četou SS. Josef Nestával dostal doživotí, což se opakovalo v roce 1950 v procesu s dr. Miladou Horákovou.

Alois Eliáš se stal jediným předsedou vlády nacisty okupované země Evropy, jehož oni sami popravili. Pro označení kolaboranta dnes používáme příjmení norského ministerského předsedy Vidkuna Quislinga, který pro nacisty udělal, co jim na očích viděl. Ale pro označení čestného politika a vlastence, který bránil svůj národ až do vlastního konce, pojmenování nemáme. Jméno „Eliáš“ by se hodilo.

Zůstala po něm také slova, jež napsal do jednoho ze svých motáků z pankráckého vězení: „Pohlížím na vše klidně a mám celkem dobrý pocit člověka obětovaného ve prospěch národa, vlasti. Snad to nebude nadarmo, a až jednou setřesete ta pouta otroctví, vzpomeňte si na mne.“

## **Literatura:**

ČVANČARA, J., UHLÍŘ, J. B., Chlebíčková aféra. Poslední odbojový čin ministerského předsedy, In: Historie a vojenství č. 4. Praha (2006).

ELIÁŠOVÁ, J., PASÁK, T., Heydrich do Prahy, Eliáš do vězení. Praha (2002).

GEBHART, J., KUKLÍK, J., Dramatické i všední dny protektorátu. Praha (1996).

GAZDÍK, J., Protektorátní premiér Eliáš otrávil nacistické novináře, In: iDnes 20. 2. 2006. Praha (2006).

HOCKÁ, E., Rekonstrukce „chlebíčkové aféry“ – atentát v režii odboje, Mzone 27. II. 2011. Praha (2011).

KOL., Generál Alois Eliáš (1890–1942), voják – diplomat – politik. Praha (2006).

KVAČEK, R., TOMÁŠEK, D., Generál Alois Eliáš, jeden český osud. Praha (1996).

PACNER, K., Chlebíčky pro nepřítel, Sanquis č. 69. Praha (2009).

PASÁK, T., Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945. Praha (1999).

PASÁK, T., Generál Eliáš a odboj. Praha (1991).

PASÁK, T., JUDr. Emil Hácha. Praha (1997).

PASÁK, T., Pod ochranou říše. Praha (1998).

PASÁK, T., Zápasy primátora JUDr. O. Klapky. Praha (1991).

PASÁKOVÁ, REVILÁKOVÁ, N., Poslední prohlášení generála Eliáše, Český rozhlas I. 10. 2010. Praha (2010).

SLUŠNÝ, J., Vojenský zásah na Slovensku, In: Korene č. 3. Praha (2009).

TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R., Generál šel na smrt, životní příběh Aloise Eliáše. Praha (2008).

UHLÍŘ, J. B., Osud ministerského předsedy, Historický obzor č. 7–8. Praha (2002).

Proces

**s Juliem Fučíkem**



Proces se členem druhého ilegálního ústředního výboru Komunistické strany Československa (KSČ) Juliem Fučíkem se konal 25. srpna 1943 v síni prvního senátu fašistického Lidového soudního dvora (*Volksgerichtshof*) v Berlíně na Bellevuestraße 15. Spolu s ním na lavici obžalovaných zasedl interbrigadista Jaroslav Klecan a začínající herečka Lída Plachá.

Přestože Julius Fučík byl hlavním obžalovaným a soudní spis nese název Trestní věc proti Fučíkovi a jiným, věnujme se nejdříve jeho spoluobžalovaným. Předně to byla Lída (Ludmila) Plachá. Narodila se 24. listopadu 1921 v Městci Králové u Nymburka a již od mala toužila stát se herečkou. Ve své profesi toho ale moc nestihla. Začínala u ochotníků, a protože jí to šlo, požádala o přijetí na Státní konzervatoř. V roce 1941 složila zkoušky na její dramatické oddělení, ale dříve než mohla začít se studiem, byla gestapem zatčena. Školu dokončila až po válce, kdy se také provdala za herce Zdeňka Šavrdy a přijala jeho příjmení.

S Juliem Fučíkem se potkala 15. září 1940 u Baxů krátce před svými devatenáctými narozeninami, kam se poté Fučík tajně nastěhoval. Padli si do oka, ale pouze přátelsky. Ona ve Fučíkovi viděla spíše otce a on v ní získal oddanou spolupracovnici. Nejdřív pro něj nosila vzkazy a plnila lehčí úkoly, později ho doprovázela po městě, protože starší pán s mladší dívkou vypadali na ulicích spíše jako dědeček s vnučkou než odbojáři. Nakonec se stala jeho oficiální spoj-

kou. Ještě před svým zatčením byla přijata do KSČ, a to přímo jejím ilegálním vedením, což se často nestávalo.

Jaroslav Klecan, krycími jmény Mirek, Vojtěch Horák, ing. Novák, se narodil 2. března 1914 v Zadních Zborovicích a prožil skutečně vzrušující život. Když v roce 1934 nastoupil jako pomocný úředník Výrobního a spotřebního družstva Včela na Kladně, nic nenavštěvovalo tomu, že by se měl styl jeho života nějak výrazněji měnit. Z Kladna se odstěhoval za stejnou práci do Roudnice. To se již stal členem Komunistického svazu mládeže Československa a poté jeho funkcionářem. V létě roku 1937 si jeho aktivity všiml nový krajský tajemník na Kladně Rudolf Vetiška a přesvědčil ho, aby šel bojovat za stranu republikánů do Španělska, kde tehdy probíhala občanská válka. Byl zařazen do praporu T. G. Masaryka interbrigád (*Brigadas Internacionales*), jak se nazývaly mezinárodní jednotky bojující na straně republikánů proti falangistům generála Francisca Franca.

Po odchodu interbrigád ze Španělska byl od ledna 1939 do května 1941 internován ve Francii a celou tu dobu prožil v táborech Gurs a Le Vernet. Poté se dostal do Německa a pracoval v Espenheainu u Lipska, odkud byl jen kousek do tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Podle všeho mu do Německa pomohli pracovníci komunistické III. internacionály (kominterny) s tím, aby se mohl snáze vrátit se do Československa a zapojit se tam do protinacistického odboje. Na území protektorátu se dostal v září 1941, promluvil s jinými „španěláky“, tedy bývalými příslušníky interbrigád, a jejich prostřednictvím se dostal ke špičkám ilegálního vedení KSČ.

To se nenacházelo v nejlepší situaci. Od podzimu roku 1938 do února 1941 stáli v čele prvního ilegálního ústředního výboru KSČ Emanuel Klíma, Otto Synek, Viktor Synek, Eduard Urx a Jan Zika. Oficiální vedení KSČ odešlo do Moskvy, část jeho členů do Paříže nebo do Londýna. Další vedoucí představitelé KSČ byli po německé okupaci zbytků Čech a Moravy v březnu 1939 v rámci

akce *Gitter* (Mříže) zatčení, posláni do vězení a hlavně do koncentračních táborů. Ilegální vedení KSČ se proto nejdříve muselo orientovat na vytvoření skutečně ilegální vnitřní struktury, což před 15. březnem 1939 nebylo až tak akutní. Vzniklo třináct krajských ilegálních organizací, které se v létě 1939 napojily na stranické vedení přes čtveřici instruktorů. Organizovaly se letákové akce, počátkem srpna 1939 vyšlo první číslo ilegálního Rudého práva. Dříve než ilegální vedení KSČ rozvinulo nějakou účinnější aktivitu, došlo k podpisu paktu o neútočení mezi Sovětským svazem a Německem, po kterém byla protiněmecká činnost komunistických stran v okupovaných zemích Evropy vedením III. internacionály v Moskvě uměle umrtvována. Domácí komunisté se proto orientovali nadále na sběr tajných informací, odesílaných do zahraničí pomocí vysílačky, vydávání ilegálních tiskovin, psaní nápisů a hesel na zdi, rozšiřování letáků, účast na stávkách a demonstracích. Pozornost věnovali rovněž ochraně svých ilegálních regionálních organizací, do kterých se snažilo gestapo proniknout.

První ránu od skončení akce *Gitter* dostala KSČ 1. září 1939, stejně jako ostatní odbojové organizace. Na prahu nové světové války zatkl německé a protektorátní policejní orgány kolem 2000 protektorátních občanů – potenciálních odpůrců německých válečných snah (viz kapitolu „Proces s K. H. Frankem“). Mezi zatčenými byli další členové a funkcionáři KSČ. V únoru 1940 začal úder gestapa proti Národnímu hnutí pracující mládeže, které bylo do 29. května úplně rozloženo. V březnu gestapo proniklo do moravské organizace KSČ, zatkl instruktora Karla Aksamita (kterému se ale následně podařilo uprchnout), vedoucího ostravské krajské organizace S. Horníka a po něm řadu dalších členů KSČ. Od počátku roku 1940 tak pouze brněnské gestapo zatkl 378 komunistů. V létě údery pokračovaly v takovém rozsahu, že 4. července 1940 ilegální vedení KSČ hlásilo do Moskvy, že od roku 1939 bylo gestapem v Čechách zatčeno 1206 komunistů a na Mo-



ravě 1225. Mezi nimi bylo pět krajských tajemníků a dva členové ústředního aparátu KSČ. Krátce poté byl zatčen další člen ústředního aparátu KSČ Václav Křen, v říjnu krajský tajemník v Hradci Králové František Štíbr, v listopadu padla tiskárna ilegálního Rudého práva spolu s obsluhou a členy technického aparátu v Praze, takže pražské gestapo mohlo koncem roku 1940 konstatovat, že celkově zatkl 1454 členů KSČ, z toho 38 pracovníků jejího ústředního aparátu. Zatýkání vyvrcholilo v noci z 12. na 13. února 1941, kdy bylo zatčeno skoro celé ilegální vedení KSČ – Viktor Synek, Eduard Urx, Otto Synek a Emanuel Klíma. Na svobodě zůstal pouze Jan Zika. Údery ale pokračovaly. Do konce měsíce byli zatčeni: ústřední instruktor V. Rezek, instruktoři S. Roubal a V. Sinkule, nový krajský tajemník v Hradci Králové F. Taussig-Suchý, správce stranických financí E. Ševčík, redaktor Rudého práva V. Šantroch, krajský tajemník v Praze F. Křížek, vedoucí Komunistického svazu mladé generace L. Kaniok... V březnu pak krajští tajemníci J. Hruška, D. Šubert, Š. Keri, V. Pohnert-Šikot a L. Ševčík, členové vedení pražských krajů F. Ježek a K. Gerlich, novinář K. Konrad-Beer. Do rukou gestapa padla také vysílačka, pomocí které vedení KSČ udržovalo styk se zahraničím.

Úkol obnovit ilegální vedení KSČ a její vnitřní strukturu převzal Jan Zika, kterému se to povedlo zrealizovat v průběhu května a června 1941. Vytvořil v pořadí již druhý ilegální ústřední výbor KSČ a stal se jeho politickým vedoucím. J. Černý ve spolupráci s M. Krásným, který po zatčení L. Kaniokovi převzal řízení Komunistického svazu mladé generace, měl na starosti ochranu strany a provádění bojových akcí. Třetím členem byl právě Julius Fučík, jenž měl vést úsek propagandy a vydávat ilegální Rudé právo. Ústředním instruktorem se stal J. Pokorný, ústřední techniku řídil G. Šumbera, organizační záležitosti V. Meixner, řízení moravských organizací V. Mařík. Do širšího jádra vedení se dostal také J. Vyskočil.

Ihned poté, co byla ilegální struktura KSČ obnovena, vypukla německo-sovětská válka, která začala 22. června roku 1941 útokem Německa na Sovětský svaz v rámci operace Barbarossa. Znamenalo to přirozeně konec uplatňování pasivních forem odboje v činnosti KSČ, která se od letákových a jim podobných akcí rozhodla přejít k otevřeným výzvám k odboji, organizaci stávek, sabotování výroby pomocí zpomalování práce a nedodržování výrobních norem. Ilegální buňky KSČ vznikaly zejména ve zbrojní výrobě.

Do této situace se dostal Jaroslav Klecan, kterého v září 1941 začali jeho známí zapojovat do ilegální činnosti, přičemž si vážili zejména jeho zkušenosti ze Španělska. Interbrigadista Leopold Hofmann ho koncem září seznámil s již uvedeným Milošem Krásným, přímo napojeným na J. Ziku a jeho ilegální vedení. Přes Krásného se Klecan dostal k Fučíkovi a začala předposlední kapitola obou jejich životů, zakončená zatčením.

Životopisná data Julia Fučíka jsou ze všech výše uvedených, kromě J. Ziky, snad nejznámější. Narodil se 23. února 1903 v Praze na Smíchově. V roce 1913 se jeho rodina odstěhovala do Plzně, kde mladý Fučík dokončil základní školu a vystudoval První českou reálku.

Poté začal externě studovat na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze filozofii, českou literaturu a dějiny umění, ale srdce ho již pár let táhlo k žurnalistice. Ke psaní se dostal až po skončení první světové války v rámci svých vysokoškolských studií. Tehdy se začal seznamovat s pražskou uměleckou bohémou – myšleno v dobrém slova smyslu. Seznámil se s Ivanem Sekaninou, Eduardem Urxem, Vítězslavem Nezvalem, Jaroslavem Seifertem, Konstantinem Bieblem, Kurtem Konradem-Beerem, později také s Vladislavem Vančurou, Václavem Černým. Objevil svět Jiřího Wolкера, se kterým si byl navíc blízký generačně i názorově. S jeho dílem je spjata také první Fučíkova literární kritika, které se záhy začal profesionálně věnovat. Své recenze